

RESSENYES

BRITO-HENRIQUES, Eduardo (2009)

Distância e conexão: Insularidade, relações culturais e sentido de lugar no espaço da Macaronésia

Angra do Heroísmo: Instituto Açoriano de Cultura.

Centro de Estudos Geográficos da Universidade de Lisboa, 174 p.

ISBN 978-989-8225-11-5

L'autor d'aquest llibre és el geògraf portuguès Eduardo Brito-Henriques, professor de l'Institut de Geografia i Ordenament del Territori i investigador del Centre d'Estudis Geogràfics de la Universitat de Lisboa i estudiós de les illes atlàntiques. Aquest llibre ens brinda una magnífica ocasió per posar al dia el nostre coneixement del perfil geogràfic del conjunt d'arxipèlags que anomenem Macaronèsia o per endinsar-nos-hi per primera vegada, si és el cas. Potser perquè actualment aquest conjunt geogràfic engloba illes i arxipèlags que formen part de tres estats diferents (Cap Verd, Espanya i Portugal), no és freqüent de trobar exercicis semblants. Sí que hi ha, però, un bon ventall de monografies de les diferents illes i arxipèlags, moltes de les quals estan referenciades a la completa bibliografia sobre el tema que inclou aquesta obra, però el tractament, alhora conjunt i comparat, d'aquests territoris és el que escasseja i per això aquest llibre és especialment benvingut.

Es tracta d'un text molt ben escrit, redactat amb un llenguatge molt entene-

dor, fins i tot per a lectors de llengües llatines que no siguin estrictament lusòfons. L'obra s'estructura en cinc capítols, d'extensió desigual, precedits d'una nota introductòria dedicada a reflexionar sobre els conceptes d'illa i insularitat. El llibre es clou amb un epíleg que s'interroga sobre el paper futur d'aquests espais en el marc de la societat global. Al davant de la nota introductòria, un primer i únic mapa (hauríem desitjat trobar-n'hi més) ens localitza les terres macaronèsiques a les coordenades respectives de l'oceà Atlàntic.

El primer capítol està dedicat a descriure la geografia física d'aquest espai. Primer de tot, localitza els llocs als quals fa referència el llibre, després analitza les característiques geològiques i biogeogràfiques d'aquestes zones, cercant-ne les afinitats i ressaltant alhora l'enorme diversitat i riquesa que contenen, amb nombroses espècies endèmiques. El segon capítol centra l'atenció en els processos d'ocupació i colonització d'aquestes illes, des que van ser «descobertes» fins a la introducció de productes nous, com

ara la canya de sucre, el vi, el plàtan o uns altres que varien segons el moment històric i el lloc concret. Tot plegat porta l'autor a analitzar els processos d'hibridació i tropicalització, que acabaran caracteritzant l'extraversió d'aquestes economies insulars i que constituiran un dels trets comuns que caracteritzen actualment aquests espais.

Al tercer capítol, una nova mirada a les illes macaronèsiques amb una altra lent facilita que es realitzi una anàlisi dels llocs de circulació, de les xarxes de relacions, dels espais d'urbanitat, on persones i mercaderies basteixen xarxes sobre les quals s'estructuren les vides insulars quotidianes. D'aquest capítol és especialment interessant el balanç que es fa sobre la situació actual i les perspectives que tenen aquestes qüestions en ple segle XXI. Reconeix que, en els nostres dies, molts dels tradicionals desavantatges de la insularitat encara porten implícit l'aïllament, certs sobrecostos i una massa crítica insuficient pel que fa als mercats. Tanmateix, també reconeix i reclama papers nous a aquests territoris com a portes d'entrada a l'Àfrica i a Europa des d'altres continents en el marc del comerç global de mercaderies.

El quart capítol es dedica a estudiar, tal com diu el títol, els èxodes i les diàspores, els processos migratoris i el passat esclau, que en aquests espais han anat en paral·lel amb els processos d'ocupació i poblament. Un dels estereotips que defineixen les poblacions illenques és la seva tendència emigratòria i, certament, aquest fet és una constant en l'evolució demogràfica que han seguit. Els moments i les destinacions són variades, segons els arxipèlags, els interessos del colonialisme, les relacions econòmiques establertes amb l'exterior o les crisis internes. El darrer apartat reflexiona sobre les relacions exteriors de la Macaronèsia en el moment actual, en el marc de la globalització econòmica i de la mà d'aquesta realitat migratòria que estén el sentit de lloc de

la insularitat allà on els illencs han anat a arrelar.

Finalment, al darrer capítol, l'autor tracta específicament el sector del turisme, així com la nova migració contemporània que genera, tant de treballadors com de residents. Reflexiona sobre les raons de l'atracció que exerceixen aquests espais, sobre com les illes han estat tradicionalment territoris idealitzats, titllats de paradís des de la literatura més solvent fins als fullets, les publicacions i els webs de promoció turística. Les raons d'aquesta atracció també s'han anat transformant amb l'evolució dels diversos tipus d'activitat turística. Es fonamenten en la vegetació exuberant, la presència de l'aigua en llacs i cascares o altres elements de l'entorn natural, com ara la rica biodiversitat. Tots aquests aspectes configuren un imaginari col·lectiu d'aquestes illes com a espais privilegiats del que l'autor anomena «l'antiquotidià».

Un dels valors principals d'aquest treball, a banda d'apropar-nos a uns territoris poc coneguts i de permetre'ns que n'ampliïm coneixements, és l'exercici de comparació que es va teixint al llarg del text entre les diferents illes i arxipèlags. Amb cada un dels temes tractats, es fa l'esforç de realitzar una apreciació conjunta i alhora un intent de trobar allò que té d'específic cada territori, allò que l'individualitza o que explica que els camins recorreguts hagin estat tan dispars. Potser l'únic retret que podríem fer a aquesta obra és la presència molt desigual dels diversos arxipèlags, amb una atenció prestada més gran als espais de sobirania portuguesa i a les illes Canàries que no pas als territoris de Cap Verd. Entenem, però, que aquest és el resultat d'una bibliografia molt més àmplia i disponible en uns casos que en d'altres.

Fora de Portugal, aquest no és un llibre fàcil de localitzar a les llibreries peninsulars, poc obertes a la produc-

ció lusòfona, i encara menys tractant-se d'una publicació institucional amb difusió molt reduïda. El llibre està disponible als centres de recerca que l'han editat i, a més, el podeu trobar i descarregar (previ pagament) a la llibreria virtual de l'Instituto Açoriano de Cultura: <http://www.iac-azores.org/livraria/diversos.html>. Per tal de millorar la difusió d'aquest text, seria molt recomanable fer-ne la traducció al català o al castellà,

de manera que els qui no gosin apropar-s'hi en la llengua original, ho puguin fer a través de la traducció.

Maria Prats Ferret
 Universitat Autònoma de Barcelona
 Departament de Geografia
 maria.prats@uab.cat

BRUNET, Roger (2011)
Sustainable Geography
 Londres / Hoboken: ISTE / Wiley, XXVI + 393 p.
 ISBN: 978-1-84821-192-6

El geògraf tolosà Roger Brunet, nascut el 1931 i actualment jubilat però encara en actiu, és conegut sobretot per *Les villes européennes*, un informe de 1989 realitzat per encàrrec del Govern francès en el qual es cartografià la Megalòpoli Europea —el que poc després la periodista Josette Alia batejà com la Banana Blava— i els Nords del Sud, terme pres de Pasqual Maragall, per referir-se a l'Arc Mediterrani. L'impacte que produí aquell treball fou majúscul, tant en la política territorial de la Unió Europea i de França com en la d'algunes regions europees. A Catalunya, per exemple, l'Ajuntament de Barcelona n'adoptà els resultats tot incloent-los en el pla estratègic de la ciutat i, a iniciativa del propi Maragall, el reedità el 1991 en quatre llengües (català, francès, castellà i anglès).

Brunet forma part d'aquella generació de científics que protagonitzaren el gir estructuralista i teoreticoquantitatiu de les ciències socials a la dècada de 1970. Les seves investigacions s'havien iniciat a la meitat de la dècada de 1950. Estaven relacionades amb la geografia física i rural del sud de França, d'Algèria i Tunísia, però una dècada després s'introduí de ple en la comprensió de les estructures

territorials i en el desenvolupament de la que ha sigut la seva aportació metodològica principal: la coremàtica. L'aplicació de la geografia constituí —i així continua sent si hem de fer cas de *Sustainable Geography*— un dels grans reptes de la disciplina. En aquest sentit, sobresurt el període 1984-1997, durant el qual, i d'una manera més clara, Brunet, com a director i membre del grup de recerca RECLUS (Réseau d'Études des Changements dans les Localisations et les Unités Spatiales), vinculat a la Maison de la Géographie de Montpellier, posà en pràctica aquella màxima. Pels nombrosos encàrrecs rebuts de diversos organismes i administracions públiques i, cal afegir, per les seves vinculacions amb el Partit Socialista francès (que tingué la presidència de la República durant aquella etapa), a l'entorn de RECLUS s'organitzà una nova articulació entre la recerca i els poders públics. Fou en aquesta època quan hom el considerà el «veritable especialista» de l'*aménagement du territoire*.

A més d'aquestes aportacions, Brunet ha tingut sempre un interès especial per la difusió de la geografia i de la recerca. Amb aquest objectiu, dirigí la *Géographie Universelle* (1990-1996)